

Яна Грищенко
к.філол.н, доцент,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

КОМПОЗИЦІЯ АМЕРИКАНСЬКИХ ВІРШОВАНИХ ТВОРІВ ХХ СТОЛІТТЯ У ДИСКУРСИВНОМУ ВИМІРІ

Анотація. Статтю присвячено аналізу дискурсивності американських віршованих творів ХХ століття. Роботу виконано у руслі прагматики та когнітивної лінгвістики. У статті представлено короткий огляд трьох основних підходів до вивчення віршованих творів: структурно-семіотичного, когнітивно-поетичного та прагмалінгвістичного. Вивчення дискурсивності віршованих творів ґрунтується на виявленні структуротвірних елементів їх композиції, яка залежить від індивідуально-авторського стилю американських поетів ХХ століття. У статті функціонування мовленнєвих актів у композиції віршованих творів репрезентується крізь призму фреймових моделей, складених відповідно до типів композиційної побудови. За результатами проведеного аналізу відокремлено три композиційні типи американських віршованих творів ХХ століття: вірші з традиційною композиційною формою, віршовані твори з модифікованою композицією, астрофічні вірші.

Ключові слова: дискурсивність, мовленнєвий акт, композиція, прототип, фрейм.

Грищенко Я. С.

КОМПОЗИЦІЯ АМЕРИКАНСКИХ СТИХОТВОРНЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЙ ХХ СТОЛЕТИЯ В ДИСКУРСИВНОМ ИЗМЕРЕНИИ

Аннотація. Стаття посвящена аналізу дискурсивності американських стихотворений ХХ століття. Работа выполнена в русле прагматики и

когнитивной лингвистики. В статье приведен краткий обзор трех основных подходов к изучению стихотворных произведений: структурно-семиотический, когнитивно-поэтический и прагмалингвистический. Изучение дискурсивности стихотворений базируется на выявлении структурирующих элементов их композиции, которая зависит от индивидуально-авторского стиля американских поэтов XX столетия. В статье функционирование речевых актов в композиции стихотворных произведений представляется сквозь призму фреймовых моделей, составленных в соответствии с типами композиционного построения. По результатам проведенного анализа выделено три композиционных типа американских стихотворений XX столетия: стихотворения с традиционной композиционной формой, стихотворения с модифицированной композицией, астрофические стихотворения.

Ключевые слова: дискурсивность, речевой акт, композиция, прототип, фрейм.

Gryshchenko Ya. S.

DISCURSIVE ASPECT OF THE COMPOSITION IN AMERICAN VERSES OF THE 20TH CENTURY

Abstract. The article is dedicated to the analysis of discursiveness in American verses of the 20th century. The work is done within the framework of pragmatics and cognitive linguistics. The brief overview of the three main approaches to the verse study is presented. The analysis of the discursiveness in American verse is based on the identification of structuring elements of their composition which is dependent from the peculiarities of the American author's style of the 20th century. The functioning of speech acts in the verse composition is represented through the frame models. The analysis revealed that there are three types of American verse composition: verse with traditional composition, verse with modified composition and astrophic verse.

Keywords: discursiveness, speech act, frame, composition, prototype.

Постановка наукової проблеми. Композиція є зовнішньою формальною побудовою віршованих творів, у якій утворюється їх внутрішня форма. Структуротвірним елементом дискурсивності віршованих творів – співвіднесеності тексту з діями (мовленнєвими кроками) автора, які спрямовані на створення тексту та забезпечення адекватного сприйняття його змісту читачем [15, с. 68] – виступає мовленнєвий акт (МА). У статті функціонування МА у композиції віршованих творів репрезентується крізь призму фреймових моделей, складених відповідно до типів композиційної побудови. Прагма-когнітивна спрямованість дослідження дискурсивності англійських віршованих творів, що відповідає загальній сучасній антропоцентричній парадигмі, зумовлює актуальність роботи. Загальна проблема полягає у комплексному аналізі дискурсивності американських віршованих творів ХХ століття у руслі прагма-когнітивного напрямку.

Аналіз останніх досліджень. Проведений аналіз останніх досліджень дозволяє дійти висновку про те, що серед наявних сьогодні праць, присвячених проблемам поетичного тексту та дискурсу, особливо виділяються три основні підходи: структурно-семіотичний, когнітивно-поетичний, прагмалінгвістичний [7, с. 16]. У межах структурно-семіотичного підходу вивчають: специфіку поетичної структури віршованих творів, яка полягає в наявності в семантичній структурі поетичних текстів особливого категоріального художнього змісту, що формується завдяки провідній ролі засобів синтаксису в організації тексту як художнього цілого [1]; залежність форми віршованих творів та поетичної мови, яка є вербалізацією поетичного мислення в модусі мовного існування [10; 9]. У руслі когнітивно-поетичного напрямку розробляють теорію словесного поетичного образу, що вербалізує текстову, підтекстову та позатекстову інформацію, на розкриття якої спрямований поетичний текст як вид художньої комунікації [3; 8; 11; 13; 14]. З позицій прагмалінгвістичного підходу в колі питань, пов'язаних з вивченням віршованих творів, знаходиться питання адресованості [2; 12]; до

опису структури віршованих творів застосовується апарат теорії МА при вивченні перформативності й індивідуально-авторського стилю [4], егоцентризму ліричного тексту [5]. Прагма-когнітивний підхід до вивчення дискурсивності віршованих творів є новим підходом, який невідривно пов'язаний з ситуацією та контекстом і тримає у фокусі поняття МА як маркера дискурсивності віршованого твору, вивчення якої розкриває взаємодію автора та читача.

Метою статті є виявлення особливостей дискурсивності американських віршованих творів ХХ століття. Провідними **завданнями** є виявлення структуротвірних елементів композиції американських віршованих творів ХХ століття та виокремлення типів їх композиційної побудови.

Американські ліричні віршовані твори ХХ століття було досліджено на матеріалі поезії М. Мур (двісті п'ятдесят шість творів), Е. Бішоп (сто сімдесят дев'ять творів) та Д. Левертов (шістсот двадцять сім творів). Відбір матеріалу було здійснено шляхом виокремлення віршованих творів за певними критеріями: кількість строф не повинна перевищувати вісім, максимальний обсяг віршованого твору не більш ніж тридцять два рядки. Критерії було встановлено у результаті попереднього аналізу англомовної поезії ХІХ століття та для чистоти експерименту перенесено на американську поезію ХХ століття. Отже, у результаті цього відбору отримали таку кількість віршованих творів для подальшого аналізу: М. Мур – сто сімдесят сім, Е. Бішоп – сто тридцять п'ять, Д. Левертов – чотириста шість, що вже становить певну тенденцію до зменшення кількості прототипних композиційних форм віршованих творів порівняно з ХІХ століттям.

Тематика віршованих творів американських поетес широка – від зображення природи (тварини, рослини, птахи), стародавностей, звичайних занять (гра в бейсбол) до суто громадянської та філософської лірики, проте тематика не є визначальною особливістю дискурсивності творів цього періоду. За результатами дослідження встановлено, що дискурсивність віршованих творів поетес повністю залежить від їхнього індивідуально-

авторського стилю, верховенство МА як структуротвірного елементу вірша завершується, структуротвірна функція переходить до індивідуальних синтаксичних та структурних засобів творення композиції. При описі віршованих творів було виявлено можливість їхнього поєднання в американських поетес відповідно до композиційних блоків, які були сформовані в результаті попереднього аналізу: 1) вірші з традиційною композиційною формою (віршовані твори написані в катренах); 2) віршовані твори з модифікованою композицією (вірші зі строфами менш ніж (та понад) чотири рядки, з плаваючими строфами, неримовані віршовані твори); 3) астрофічні вірші. Кількісні підрахунки щодо наведених вище композиційних блоків у творчості поетес представлені у наступній таблиці:

Поет	Композиційний тип		
	вірші з традиційною композиційною формою	віршовані твори з модифікованою композицією	астрофічні вірші
М. Мур	34%	37%	29%
Е. Бішоп	21%	70%	9%
Д. Левертов		70%	30%

За результатами дослідження встановлено, що в усіх композиційних блоках віршованих творів провідну роль відіграють РМА; у першій групі поширені також КМА та ЕМА; у другій групі спостережено незначні зміни – превалюють РМА та ЕМА; а в третій превалюють РМА. Результати дослідження підтверджують домінування РМА над усіма іншими, на відміну від прототипу ХІХ століття, структуротвірну роль виконують такі одиниці: розділові знаки, пропуски, символи, написання з нового рядка, відмова від великих літер на початку речень, виділення курсивом. Автори ставлять дискурсивні маркери задля привернення уваги читача до певної думки.

Проте, структуротвірна роль МА частково зберігається в першій, традиційній, групі віршованих творів, де спостережено наслідування форм поезії ХІХ століття та віддалена схожість з прототипом англійського віршованого твору ХІХ століття, фреймова модель якого складається з таких блоків: зав'язка (Експресивний МА (ЕМА) / Директивний МА (ДМА)/

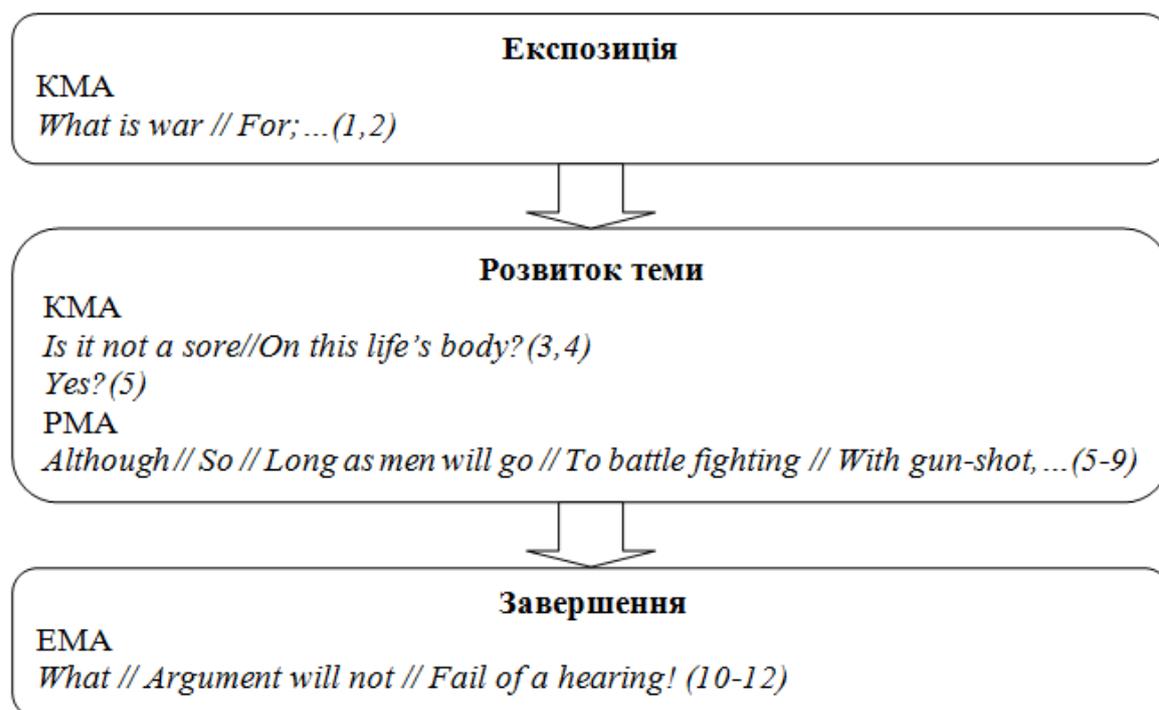
Репрезентативний МА (РМА)) → розвиток теми вірша (РМА) → розгалуження теми вірша (ЕМА/ ДМА/ Квеситивний МА (КМА)) → розвиток теми (РМА) → кульмінація (ЕМА/ ДМА/ КМА) → завершення (РМА) [6, с. 12].

Композиційні побудови американських ліричних віршованих творів ХХ століття традиційного напрямку узагальнено у вигляді двох фреймів, які складаються з такої послідовності блоків: 1) Експозиція (РМА) → Розвиток теми (РМА) → Кульмінація (ЕМА/ КМА) → Розвиток теми (РМА) → Завершення (РМА/ЕМА); 2) Експозиція (КМА) → Розвиток теми (КМА/ РМА) → Завершення (ЕМА).

Прикладом традиційної композиційної побудови американських ліричних віршованих творів ХХ століття другого типу є вірш М. Мур *“Isaiah, Jeremiah, Ezekiel, Daniel”* [16]. Віршований твір складається з трьох римованих катренів, у кожному з яких у другій строфі використовується ехорима. Провідною темою ліричного твору є тема війни. Протягом вірша поетеса намагається донести до читача своє розуміння призначення війни. На початку вірша, в експозиції, поетеса знайомить читача з темою вірша, використовуючи КМА: *“What is war // For; // Is it not a sore // On this life’s body?”* [16]. У другому катрені починаються роздуми поетеси, виражені через КМА, який у другому рядку змінюється на РМА: *“Yes? Although // So // Long as men will go....”*[16]. Третій катрен завершує ЕМА, через який поетеса виказує своє обурення нескінченною війною *“...What // Argument will not // Fail of a hearing!”* [16].

Отже, структуротвірними елементами наведеного вище ліричного віршованого твору М. Мур традиційної композиції, крім мовленнєвих актів, є “ключові слова”: for, so, what, якими поетеса починає введення кожного етапу своїх роздумів про війну.

Фреймова репрезентація ліричного віршованого твору М. Мур крізь призму мовленнєвого акту представлена на рисунку:

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, за результатами дослідження американських ліричних віршованих творів ХХ століття на матеріалі поезії М. Мур, Е. Бішоп та Д. Левертов встановлено, що дискурсивність віршованих творів поетес повністю залежить від їхнього індивідуально-авторського стилю, верховенство мовленнєвого акту як структуротвірного елементу вірша завершується, структуротвірна функція переходить до індивідуальних синтаксичних та структурних засобів творення композиції.

Особливості дискурсивності американських ліричних віршованих творів ХХ століття вирізняються такими ознаками: превалюванням РМА, відповідністю традиційної композиційної форми віршованих творів прийнятому прототипу у ХІХ столітті, інноваційними композиційними прийомами в блоках віршованих творів з модифікованою та астрофічною композицією.

Перспективою подальших досліджень вважаємо зіставний аналіз дискурсивності віршованих творів різних жанрів, епох і культур.

Список літератури

1. Алёхина Н. В. Синтаксис как доминанта структуры поэтического текста : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Алёхина Наталья Владимировна ; Дальневост. гос. ун-т. – Владивосток, 2005. – 26 с.
2. Безкровна І. О. Комуникативна структура поетичного тексту (семантичний та прагматичний аспекти) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02 / Безкровна Ірина Олександрівна ; Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні НАН України. – К., 1999. – 20 с.
3. Белёхова Л. І. Образний простір американської поезії: лінгвокогнітивний аспект : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.04 / Белёхова Лариса Іванівна ; Київ. нац. лінгв. ун-т. – К., 2002. – 461 с.
4. Горло Е. А. Универсальная антропоцентрическая модель поэтического дискурса : автореф. дисс.... д-ра филол. наук : 10.02.19 / Горло Евгения Анатольевна ; Пед. ин-т Южного федер. ун-та. – Ростов-на-Дону, 2007. – 46 с.
5. Гришина Е. А. Структура поэтического текста с точки зрения теории речевых актов (на материале русского восьмистишия начала XX века) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук. : 10.02.01 / Гришина Елена Александровна ; Моск. гос. универс. им. М.В. Ломоносова. – М., 1989. – 17 с.
6. Грищенко Я. С. Дискурсивність англomовних віршованих творів: когнітивно-прагматичний вимір (на матеріалі англійської та американської поезії XVII – XX століть) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Грищенко Яна Сергіївна ; КНУ ім. Тараса Шевченка. – К., 2013. – 20 с.
7. Грищенко Я. С. Сучасні напрями досліджень віршованого твору / Я. С. Грищенко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : «Філологія». – Одеса : МГУ, 2016. – № 20, Т. 2. – С.16-19.
8. Димитренко Л. В. Когнітивні та лінгвостилістичні особливості поетичного образу (на матеріалі американської поезії XX ст.) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Димитренко Лариса Вікторівна ; Одес. держ. ун-т ім. І. І. Мечнікова. – Одеса, 2000. – 19 с.

9. Ковтунова И. И. Синтаксис поэтического текста / И. И. Ковтунова // *Linguistische Poetik*. – Hamburg, 2002. – С. 165–227.

10. Ревзина О. Г. Системно-функциональный подход в лингвистической поэтике и проблемы описания поэтического идиолекта : дисс. [в форме науч. докл.] ... д-ра филол. наук ; 10.02.01 / Ревзина Ольга Григорьевна ; Моск. гос. унив. им. М. В. Ломоносова. – М., 1998. – 86 с.

11. Редька І. А. Синестезійна образність поетичного тексту: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі американської жіночої поезії кінця ХІХ – початку ХХІ століття) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Редька Інна Анатоліївна ; Київ. нац. лінгв. ун-т. – К., 2009. – 20 с.

12. Соловьева Е.А. Диалогические основы англоязычного поэтического текста в аспекте его категориальных свойств : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Соловьева Елена Александровна ; Моск. гос. ун-т им. М. В. Ломоносова. – М., 2007. – 19 с.

13. Стефурак Р. І. Асоціативно-образний потенціал внутрішньої форми слова у поетичному тексті (на матеріалі української поезії 60–90 років ХХ століття) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Стефурак Роксолана Іванівна ; Прикарпат. ун-т ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ, 2003. – 24 с.

14. Філіпчик О. Й. Синтаксичні засоби створення образу (на матеріалі сучасної американської поезії) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Філіпчик Ольга Йосипівна ; Одеський держ. ун-т. – Одеса, 2000. – 16 с.

15. Шаймиев В. А. Понятие о дискурсивности текста / В. А. Шаймиев // Многомерность языка и науки о языке : [материалы Всерос. науч. конф., 2–3 июня 2001 г]. – Бирок, 2001. – Ч. 2. – С. 67–68.

16. Moore M. Complete Poems: Penguin Twentieth-Century Classics [Електронний ресурс] / Marianne Moore. – N Y. : [s. n.], 1994. – 306 p. – Режим доступу: http://www.amazon.com/Complete-Classic-20th-Century-Penguin-ebook/dp/B002JF1N8W/ref=tmm_kin_swatch_0?_encoding=UTF8&sr=&qid= – Назва з екрану.